

mından ehemmiyeti bilinen adı geçen kütüphanelerdeki metinlere dayanan bir İran şiir tarihi mahiyetindedir.

Tercüme ettiği kitaplar arasında ise şunlar vardır: 1. Fârâbî, *İlimlerin sayı-
mı* [*İhsâ' al-'ulûm*] (İstanbul 1955); 2. Râvendî, *Râhat-üs-südûr ve âyet-üs-
sûrûr* (I-II, Ankara 1957, 1960).

İstanbul ve bilhassa Anadolu'da An-
kara, Konya, Bursa, Edirne, Manisa, Ti-
re, Afyon, Çorum, Yozgat, Amasya, Sam-
sun, Tokat, Kastamonu ve havalisi gibi
yerlerdeki kütüphanelerde yaptığı araş-
tırmaların neticeleri olarak yazdığı ma-
kalelerde, bu kütüphanelerde muhafa-
za edilen ve ilim âleminde tanınmayan
birçok eserin yegâne nüshasını, bazıla-
rının taşıdıkları hususiyetler bakımından
ehemmiyetli nüshalarını devamlı suret-
te tanıtmıştı (bu makaleler hakkında et-
raflı bilgi için bk. Nihad M. Çetin, "Ahmet
Ateş", *Oriens*, XXI-XXII, 14-15; tanıtılan
nüshalar hakkında bk. Yusuf Demirkol,
bibliyografyada gösterilen eser; *İA*'da ve
İDMİ'de çıkan maddeleri hakkında bk.
Çetin, *ŞM*, VII, s. 9-22).

Ahmet Ateş'in bunlardan başka başta
İslâm Ansiklopedisi olmak üzere *Tür-
kiyat Mecmuası*, *Şarkiyat Mecmuası*,
Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, *TDAY-
Belleten* ve *Tarih Dergisi*'nde birçok
araştırma mahsulü makale ve kitap ta-
nıtma yazısı yayımlanmıştır. Bunlar ara-
sında özellikle "Metin Tenkidi Hakkın-
da" (*TM*, 1942, VII-VIII, s. 253-267) adlı
makalesi, Türkiye'de modern metotlar-
la metin neşri çalışmalarında bir dönüm
noktası teşkil etmiştir. Ateş'in kitap ve
makalelerinin kronolojik bir listesi de
yapılmıştır (bk. Çetin, *ŞM*, VII, s. 9-22).

BİBLİYOGRAFYA :

Yusuf Demirkol, *İstanbul Kütüphanelerinde
Prof. Ahmed Ateş'in Tavsif Ettiği Yazmaların
İndeksi*, İstanbul 1969, İstanbul Şarkiyat Araş-
tırma Merkezi Ktp., Tez nr. 136; Nihad M. Çe-
tin, "La Vie et l'Œuvre d'Ahmed Ateş (1911-
1966)", *REI*, XXXVI/1 (1968), s. 157-164; a.m.f.,
"Zindeği vü Âşâr-ı Ahmed Ateş" (trc. İsmet
Hekimî), *Râhnûmâ-yı Kitâb*, XIII/11-12, Tah-
ran 1349 hş./1971, s. 737-747; a.m.f., "Ah-
med Ateş", *Oriens*, XXI-XXIII, Leiden 1968-69,
s. 622-630; a.m.f., "Ahmed Ateş, Hayatı ve
Eserleri", *ŞM*, VII (1972), s. 1-24 ve burada
gösterilen yerler; Hâdî Âlimzâde, "Ateş", *DMBİ*,
I, 95-97.

NIHAD M. ÇETİN

ATEŞ, Osman Hulûsi

(bk. HULÛSÎ EFENDİ, Osman).

ÂTEŞ-İ RÛMÎ

(آتش رومی)

Eskiden

bir savaş silâhı olarak kullanılan
yanıcı, yakıcı ve patlayıcı bir madde.

Daha çok Bizanslılar'ca kullanıldığı için
bu adla meşhur olmuştur. İlk önce Çinli-
ler tarafından bulunduğu ve Çin'den ya-
yıldığı hakkındaki kanaat ise daha yay-
gındır. Bizanslılar'ın ilâhî bir güç olarak
kabul ettikleri, terkibi yüzyıllarca bir sır
gibi saklanan bu ateşin esasının o çağ-
larda kullanılan güherçile olduğu, bu-
nun kükürt ve zift maddeleriyle karışı-
mına neft yağının eklenmesiyle de mâyi
haline getirildiği daha sonra anlaşılmış-
tır. Su üzerinde dahi yanabilme özelli-
ğinden dolayı "âteş-i bahrî" adıyla da
anılmıştır. "Grejuva ateşi" de denilen bu
ateşin birleşimine kömür tozu ilâve edi-
lerek bu maddenin bir bakıma barutun
basit bir şekli olduğu söylenebilir.

Âteş-i Rûmî'yi, Bizans imparatorların-
dan Konstantin Pogonatos'un hüküm-
darlığı zamanında Mısırlı veya Baalbek-
li Kallinikos adlı biri Bizans'a getirmiş
(652) ve silâh olarak kullanılmasında ön-
cü olmuştur. Mücidinin de yanlış olarak
bu kişi olduğu zannedilmiştir. Halbuki
ateşin IV. hatta II. yüzyıllarda varlığı bi-
liniyordu. Rum ateşi Bizanslılar tarafın-
dan ilk defa, Halife Muâviye zamanında
İstanbul'un fethi için gönderilen Süfyan
b. Avf kumandasındaki İslâm orduları-
na (674), daha sonra da İstanbul'u kuşa-
tan Ruslar'a ve yine müslüman kuvvet-
lerine karşı kullanılmış ve tesirli olmuş-
tur. Bizanslılar'ın ilâhî bir sır gibi sakla-
ma gayretlerine rağmen Araplar tara-
fından Çinliler'den öğrenilen bu ateşin
daha da geliştirilerek "neft-i kâzır" veya

"harrâka" adları altında Haçlı seferleri
sirasında kullanıldığı görülmüştür. Bun-
dan dolayı Avrupalılar bu silâha "Arap
ateşi" adını vermişlerdir. Rum ateşinin
kullanımı XIV. yüzyıldan sonra Anado-
lu'da da yayılmış, Timur İzmir Kalesi'ni
bu ateş sayesinde alabilmiştir. Bizanslı-
lar bu ateşi son olarak 1453'te Osman-
lılar'ın İstanbul'u kuşatmaları sırasında
kullanmışlardır.

Rum ateşinin fındık büyüklüğünden fı-
çı büyüklüğüne kadar birçok çeşidi var-
dı. Bunlar büyüklüğüne ve yerine göre
ok ucuna bağlanarak veya mancınkla,
topun icadından sonra ise toplanarak atıl-
mıştır. Şişeler içinde hazırlananları ise
günümüzdeki el bombaları gibi kullanı-
lırdı. Surlara tırmananlara karşı büyük
kaplarla burçlardan aşağı boşaltılan bu
ateş Araplar'ın eline geçtikten sonra ha-
vai fişeklerle ve mancınklarla atılmış-
tır. İstanbul'un fethinden sonra, Osman-
lı Türkleri tarafından topun geliştirilme-
siyle ikinci planda kalan âteş-i Rûmî Av-
rupa'da bir süre daha varlığını sürdür-
müş, XIX. yüzyılda ise tamamen tarihe
karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Zeydân, *Târîhu't-temeddüni'l-İslâmî*, Ka-
hire 1958, I, 200-201; G. Ostrogorsky, *Bizans
Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1981,
s. 116, 146, 187, 258, 274; Pakalın, I, 107-109;
C. Zenghelis, "Le feu grégeois et les armes à
feu des Byzantins", *Byzantion*, VII, Bruxelles
1932, s. 265-286; *TA*, IV, 133; Efdalüddin,
"Âteş-i Rûmî", *İTA*, I, 634-638.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ÂTEŞBÂZ-I VELÎ

(آتشبازی)

Yûsuf b. İzzeddin

(ö. 684/1285)

Mevlevîliğin ünlü simalarından.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.
Mevcut bilgiler, menkıbevi de olsa yaşa-
dığı yıllar ve Mevlevî kültüründeki yeri
hakkında fikir verecek durumdadır. Mev-
lânâ'nın babası Bahâeddin Veled ile Ho-
rasan'dan geldiği veya kafileye Kara-
man'da katıldığı rivayet edilmektedir.
Horasan'dan geldiği yolundaki görüş da-
ha kuvvetlidir. Yûsuf b. İzzeddin'e "ateş-
le oynayan kişi" anlamına gelen Farsça
âteşbâz unvanının verilmesi şu menkı-
beye dayanır: Bir gün, mutfakta odun
kalmadığını arz etmek üzere Mevlânâ'nın
huzuruna girer. Mevlânâ'nın latife olarak,

Âteş-i Rûmî'nin atılışını gösteren bir resim
(C. Zenghelis, *Byzantion*, s. 280)

